कैवल्योपनिषद्

kaivalyopaniṣad

शान्तिपाठः

ॐ भद्रं कर्णेभिः श्रृणुयाम देवाः। भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः। स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाꣳ सस्तनूभिः। व्यशेम देवहितं यदायुः। स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः। स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः। स्वस्ति नस्ताक्ष्यो अरिष्टनेमिः। स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु। ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

śāntipāṭhaḥ

OM bhadraṁ karṇebhiḥ śrṛṇuyāma devāḥ। bhadraṁ paśyemākṣabhiryajatrāḥ।

sthirairaṅgaistuṣṭuvāṁ̐ sastanūbhiḥ। vyaśema devahitaṁ yadāyuḥ। svasti na indro vṛddhaśravāḥ। svasti na pūṣā viśvavedāḥ। svasti nastārkṣyo ariṣṭanemiḥ। svasti no bṛhaspatirdadhātu। OM śāntiḥ śāntiḥ śāntiḥ।।

कैवल्योपनिषद्

kaivalyopaniṣad

अथाश्वलायनो भगवन्तं परमेष्ठिनमुपसमेत्योवाच-

athāśvalāyano bhagavantaṁ parameṣṭhinamupasametyovāca

अधीहि भगवो ब्रह्मविद्यां वरिष्ठां

सदा सद्भिः सेव्यमानां निगूढाम्।

ययाचिरात्सर्वपापं व्यपोह्य

परात्परं पुरुषं याति विद्वान्॥ १ ॥

adhīhi bhagavo brahmavidyāṁ variṣṭhāṁ

sadā sadbhiḥ sevyamānāṁ nigūḍhām।

yayācirātsarvapāpaṁ vyapohya

parātparaṁ puruṣaṁ yāti vidvān॥1॥

तस्मै स होवाच पितामहश्च

श्रद्धाभक्तिद्यानयोगादवेहि ॥ २ ॥

tasmai sa hovāca pitāmahaśca

śraddhābhaktidyānayogādavehi ||2||

न कर्मणा न प्रजया धनेन त्यागेनैके अमृतत्वमानशुः ।

परेण नाकं निहितं गुहायां विभ्राजते यद्यतयो विशन्ति ॥ ३ ॥

na karmaṇā na prajayā dhanena tyāgenaike amṛtatvamānaśuḥ |

pareṇa nākaṁ nihitaṁ guhāyāṁ vibhrājate yadyatayo viśanti ||3||

वेदान्तविज्ञानसुनिश्चितार्थाः संन्यासयोगाद्यतयः शुद्धसत्त्वाः ।

ते ब्रह्मलोकेषु परान्तकाले परामृताः परिमुच्यन्ति सर्वे ॥ ४ ॥

vedāntavijñānasuniścitārthāḥ saṁnyāsayogādyatayaḥ śuddhasattvāḥ |

te brahmalokeṣu parāntakāle parāmṛtāḥ parimucyanti sarve ||4||

विविक्तदेशे च सुखासनस्थः शुचिः समग्रीवशिरःशरीरः।

अत्याश्रमस्थः सफलेन्द्रियाणि निरुध्य भक्त्या स्वगुरुं प्रणम्य॥५॥

viviktadeśe ca sukhāsanasthaḥ śuciḥ samagrīvaśiraḥśarīraḥ |

atyāśramasthaḥ saphalendriyāṇi nirudhya bhaktyā svaguruṁ praṇamya ||5||

विविक्तदेशे च सुखासनस्थः शुचिः समग्रीवशिरःशरीरः।

अत्याश्रमस्थः सकलेन्द्रियाणि निरुध्य भक्त्या स्वगुरुं प्रणम्य॥५॥

viviktadeśe ca sukhāsanasthaḥ śuciḥ samagrīvaśiraḥśarīraḥ |

atyāśramasthaḥ sakalendriyāṇi nirudhya bhaktyā svaguruṁ praṇamya ||5||

हृत्पुण्डरीकं विरजं विशुद्धं

विचिन्त्य मध्ये विशदं विशोकम्।

अचिन्त्यमव्यक्तमनन्तरूपं

शिवं प्रशान्तममृतं ब्रह्मयोनिम्।

तथादिमद्यान्तविहीनमेकं

विभुं चिदानन्दमरूपमद्भुतम्॥ ६ ॥

hratpuṇḍarīkaṁ virajaṁ viśuddhaṁ

vicintya madhye viśadaṁ viśokam |

acintyamavyaktamanantarūpaṁ

śivaṁ praśāntamamṛtaṁ brahmayonim |

tathādimadyāntavihīnamekaṁ

vibhuṁ cidānandamarūpamadbhutam ||6||

उमासहायं परमेश्वरं प्रभुं त्रिलोकचनं नीलकण्ठं प्रशान्तम्।
ध्यात्वा मुनिर्गच्छति भूतयोनिं समस्तसाक्षिं तमसः परस्तात्॥७॥

umāsahāyaṁ parameśvaraṁ prabhuṁ trilokacanaṁ nīlakaṇṭhaṁ praśāntam |
dyātvā munirgacchati bhūtayoniṁ samastasākṣiṁ tamasaḥ parastāt ||7||

स ब्रह्मा स शिवः सेन्द्रः सोऽक्षरः परमः स्वराट्।
स एव विष्णुः स प्राणः स कालोऽग्निः स चन्द्रमाः॥८॥

sa brahmā sa śivaḥ sendraḥ so'kṣaraḥ paramaḥ svarāṭ |
sa eva viṣṇuḥ sa prāṇaḥ sa kālo'gniḥ sa candramāḥ ||8||

स एव सर्वं यद् भूतं यच्च भव्यं सनातनम्।

ज्ञात्वा तं मृत्युमत्येति नान्यः पन्था विमुक्तये॥९॥

sa eva sarvaṁ yad bhūtaṁ yacca bhavyaṁ sanātanam ।

jñātvā taṁ mṛtyumatyeti nānyaḥ panthā vimuktaye ।।9।।

सर्वभूतस्थमात्मानं सर्व भुतानि चात्मनि।

सम्पश्यन्ब्रह्म परमं याति नान्येन हेतुना॥१०॥

sarvabhūtasthamātmānaṁ sarva bhutāni cātmani ।

sampaśyanbrahma paramaṁ yāti nānyena hetunā ।।10।।

आत्मानमरणिं कृत्वा प्रणवं चोत्तरारणिम्।

ज्ञाननिर्मथनाभ्यासात् पाशं दहति पण्डितः॥११॥

ātmānamaraṇiṁ kṛtvā praṇavaṁ cottarāraṇim ।

jñānanirmathanābhyāsāt pāśaṁ dahati paṇḍitaḥ ।।11।।

स एव मायापरिमोहितात्मा शरीरमास्थाय करोति सर्वम्।

स्त्रियन्नपानादिविचित्रभोगैः स एव जाग्रत्परितृप्तिमेति॥१२॥

sa eva māyāparimohitātmā śarīramāsthāya karoti sarvam ।

striyannapānādivicitrabhogaiḥ sa eva jāgratparitṛptimeti ।।12।।

स्वप्ने स जीवः सुखदुःख भोक्ता स्वमायया कल्पित जीवलोके।
सुषुप्तिकाले सकले विलीने तमोऽभिभूतः सुखरूपमेति॥ १३॥

svapne sa jīvaḥ sukhaduḥkhabhoktā svamāyayā kalpitajīvaloke ।
suṣuptikāle sakale vilīne tamo'bhibhūtaḥ sukharūpameti ।।13।।

पुनश्च जन्मान्तर कर्मयोगात् स एव जीवः स्वपिति प्रबुद्धः।
पुरत्रये क्रीडति यश्च जीवः ततस्तु जातं सकलं विचित्रम्।
आधारमानन्दमखण्डबोधं यस्मिल्लँयं याति पुरत्रयंच॥ १४॥

punaśca janmāntarakarmayogāt sa eva jīvaḥ svapiti prabuddhaḥ।
puratraye krīḍati yaśca jīvaḥ tatastu jātaṁ sakalaṁ vicitram ।
ādhāramānandamakhaṇḍabodhaṁ yasmillaṁ̐yaṁ yāti puratrayaṁ ca ।।14।।

एतस्माज्जायते प्राणः मनः सर्वेन्द्रियाणि च।
खं वायुर्ज्योतिरापः पृथिवी विश्वस्य धारिणी॥ १५॥

etasmājjāyate prāṇaḥ manaḥ sarvendriyāṇi ca ।
khaṁ vāyurjyotirāpaḥ pṛthivī viśvasya dhāriṇī ।।15।।

यत्परं ब्रह्म सर्वात्मा विश्वस्यायतनं महत्।

सूक्ष्मात्सूक्ष्मतरं नित्यं तत्त्वमेव त्वमेव तत्॥ १६॥

yatparaṁ brahma sarvātmā viśvasyāyatanaṁ mahat |

sūkṣmātsūkṣmataraṁ nityaṁ tattvameva tvameva tat ||16||

जाग्रत्स्वप्न सुषुप्त्यादि प्रपञ्चं यत्प्रकाशते।

तद् ब्रह्माहमिति ज्ञात्वा सर्वबन्धैः प्रमुच्यते॥ १७॥

Jāgratsvapna suṣuptyādi prapañcaṁ yatprakāśate |

tad brahmāhamiti jñātvā sarvabandhaiḥ pramucyate ||17||

त्रिषु धामसु यद्भोग्यं भोक्ता भोगश्च यद्भवेत्।

तेभ्यो विलक्षणः साक्षी चिन्मात्रोऽहं सदाशिवः॥ १८॥

triṣu dhāmasu yadbhogyaṁ bhoktā bhogaśca yadbhavet |

tebhyo vilakṣaṇaḥ sākṣī cinmātro'haṁ sadāśivaḥ||18||

मय्येव सकलं जातं मयि सर्वं प्रतिष्ठितम्।

मयि सर्वं लयं याति तद् ब्रह्माद्वयमस्म्यहम्॥ १९॥

mayyeva sakalaṁ jātaṁ mayi sarvaṁ pratiṣṭhitam |

mayi sarvaṁ layaṁ yāti tad brahmādvayamasmyaham ||19||

अणोरणीयानहमेव तद्वद् महानहं विश्वमहं विचित्रम्।

पुरातनोऽहं पुरुषोऽहमीशः हिरण्मयोऽहं शिवरूपमस्मि॥ २०॥

aṇoraṇīyānahameva tadvad mahānahaṁ viśvamahaṁ vicitram |

purātano'haṁ puruṣo'hamīśaḥ hiraṇmayo'haṁ śivarūpamasmi ||20||

अपाणिपादोऽहमचिन्त्यशक्तिः पश्याम्यचक्षुः स श्रृणोम्यकर्णः।

अहं विजानामि विविक्तरूपः न चास्ति वेत्ता मम चित्सदाहम्॥ २१॥

apāṇipādo'hamacintyaśaktiḥ paśyāmyacakṣuḥ sa śṛṇomyakarṇaḥ|

ahaṁ vijānāmi viviktarūpaḥ na cāsti vettā mama citsadāham ||21||

वेदैरनेकैरहमेव वेद्यः वेदन्तकृद्वेवविदेव चाहम्।
न पुण्यपापे मम नास्ति नाशः न जन्मदेहेन्द्रियबुद्धिरस्ति।
न भूमिरापो न च वह्निरस्ति न चानिलो मेऽस्ति न चाम्बरं च॥ २२॥

vedairanekairahameva vedyaḥ vedantakṛdvevavideva cāham |
na puṇyapāpe mama nāsti nāśaḥ na janmadehendriyabuddhirasti |
na bhūmirāpo na ca vahnirasti na cānilo me'asti na cāmbaraṁ ca ||22||

एवं विदित्वा परमात्मरूपं गुहाशयं निष्कलमद्वितीयम्।
समस्तसाक्षिं सदसद्विहीनं प्रयाति शुद्धं परमात्मरूपम्॥ २३॥

evaṁ viditvā paramātmarūpaṁ guhāśayaṁ niṣkalamadvitīyam |
samastasākṣiṁ sadasadvihīnaṁ prayāti śuddhaṁ paramātmarūpam ||23||

यः शतरूद्रियमधीते सोऽग्निपूतो भवति

सूरापानात्पूतो भवति ब्रह्महत्यात्पूतो भवति

कृत्यात्कृत्यात्पूतो भवति तस्माद्विमुक्तमाश्रितो भवति

अत्याश्रमी सर्वदा सकृद्वा जपेत्॥ २४॥

yaḥ śatarūdriyamadhīte so'gnipūto bhavati

sūrāpānātpūto bhavati brahmahatyātpūto bhavati

kṛtyātkṛtyātpūto bhavati tasmādvimuktamāśrito bhavati

atyāśramī sarvadā sakṛdvā japet ||24||

अनेन ज्ञानमाप्नोति संसारार्णवनाशनम्।

तस्मादेवं विदित्वैनं कैवल्यं फलमश्नुते

कैवल्यं फलमश्नुत इति॥ २५॥

anena jñānamāpnoti saṁsārārṇvanāśanam |

tasmādevaṁ viditvainaṁ kaivalyaṁ phalamaśnute

kaivalyaṁ phalamaśnuta iti ||25||

इति कैवल्योपनिषद्॥

iti kaivalyopaniṣad ||